

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE

„Gheorghe Șincai”

540074, Târgu Mureș, str. Al. Papiu Ilarian, nr.10A, tel/fax: 0265.260238, mail: icsu.acad.ms@gmail.com

---

PROGRAME ȘI PROIECTE DE CERCETARE PE ANUL 2019

**Programul General de Cercetare al Colectivului de Istorie pentru 2016-2019:
*Intelectualii și construcția națiunii (1800-1948)***

I. Proiect de cercetare 2019:

*Între tradiție și modernitate: Elitele românești din secolul al XX-lea.
Perioada interbelică*

Proiectul de cercetare se înscrie în preocupările constante ale cercetătorilor ICSU „Gheorghe Șincai” dedicate nașterii elitelor moderne și formării națiunii române.

Tema propusă pleacă de la premisa prezenței unui proiect modernizator în societatea românească, atât în Transilvania, promovat încă din secolul al XVIII-lea, prin politica lui Iosif al II-lea, cât și în viitorul Regat al României, începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Întregul proces de modernizare a generat azeziuni, dar și tensiuni, riposte, întreaga cultură română fiind marcată de disputa modernitate vs tradiție, pentru a cunoaște formele maxime de confruntare în perioada interbelică. O perioadă în care societatea românească a fost marcată de diferite clivaje, unele istorice, amplificate de reunirea în statul român a unor teritorii care până atunci au aparținut la alte arii de cultură și civilizație. Printre clivajele prezente în societatea interbelică amintim: cel urban-rural, clivajul religios, cultural, etnic, politic etc. *Clivajul politic* a înregistrat aspecte care țineau de competiție, de legitimare, de căile de recrutare electorală, de ideologie și de educație, de provocările curentelor extremiste, de „planificarea democratizării”, de introducerea votului universal și masificarea politicii, cu țărănimea ca principală masă a votanților etc. În *plan cultural*, a prevalat armonizarea tradițiilor, asumarea modernizării, evenimentul de la 1918 inaugurând strategii și transformări culturale radicale, cultura română participând la ceea ce sociologii definesc drept construcția națiunii. Noul stat român avea ca priorități omogenizarea instituțională și legislativă, selecția și dezvoltarea noilor elite naționale, descurajarea regionalismului, crearea unei culturi plurivalente și a unei limbi scrise standard, acceptabilă și comprehensibilă pentru toți, cultivarea unei conștiințe naționale. Ardelenii și bucovinenii au evoluat alături de maghiari, germani, evrei în cadrul Europei Centrale, în timp ce elita intelectuală din Vechiul Regat era mai aproape de cultura

franceză. În același proiect național se înscria și *educația, școala*, atât în Vechiul Regat, cât și în noile provincii, unde sistemul de învățământ era creat în mare parte pe seama fostelor națiuni dominante, ruși, germani, unguri. Se adăuga acestui fenomen gradul de alfabetizare, de 57% în Regat, 68,3% în Ardeal și de 72% în Banat. România se afla printre ultimele țări în Europa la capitolul alfabetizare. Or, învățământul creează noile elite, promovează o nouă conștiință publică. Unificarea celor patru sisteme de învățământ, centralizarea și omogenizarea educațională au reprezentat, alături de creșterea nivelului de instruire, priorități ale politicilor școlare interbelice, guvernele alocând bugete foarte mari pentru învățământ. Dar, în paralele, a funcționat un important sistem de învățământ confesional, mai ales în Transilvania, Banat și Bucovina, sursă de clivaje confesionale și culturale. Or, învățământul avea un rol major, după cum se exprima Anthony Smith, în tranziția de la „etniile” tradiționale la națiunile moderne. O notă aparte oferea perioadei interbelice *mozaicul confesional* al României, cu două biserici care-și revendicau statutul de „biserici naționale”, Biserica Ortodoxă și Biserica Greco-Catolică. Fiecare dintre cele două biserici, una în numele preponderenței și rolului istoric, cea ortodoxă, cealaltă, greco-catolică, în numele tradiției culturale și a contribuției aduse la crearea națiunii, își disputau legitimarea ca biserici naționale. Relațiile dintre ele și dialogul cu celelalte biserici, catolică, reformată, unitariana sau mozaică, întregeau dosarul confesional al României interbelice; cu atât mai mult cu cât tabloul confesional se suprapunea în cele mai multe cazuri peste cel etnic, minoritățile naționale reprezentând 28,9% din populația României. Un fenomen aparte al modernității l-a prezentat și *clivajul urban-rural*, în parte încărcat și de conotații etnice, în provinciile istorice români fiind minoritari în mediul urban. *Economic*, România interbelică a promovat mitul dezvoltării, fiind prezentată ca o țară care s-a apropiat mult de nivelul țărilor dezvoltate. Statisticile contrazic acest mit, indicatorii sintetici ai evoluției macroeconomice indică faptul că decalajele României față de cele mai multe țări europene s-au amplificat în perioada interbelică; dar nu se poate nega progresul economic. Cercetând viața interbelică nu putem evita cunoașterea mentalității omului, moartea și distrugerile au lăsat o amprentă de durată asupra societății interbelice. Inconștientul colectiv al Europei a fost afectat aproape iremediabil. Distrugerea și haosul absolut al războiului i-au făcut pe mulți oameni să se îndoiască de tot ceea ce știuseră sau crezuseră altădată. Marele război, după cum se exprima George Kenan, a fost momentul care a pus capăt păcii și a marcat începutul „erei extremelor” (sintagma lui Eric Hombrowm). Extremismul politic interbelic, în parte, își are originile și în Marele război.

Prin urmare, tabloul României interbelice, înscris paradigmei *tradiție vs modernitate*, reprezintă un arhipelag istoric cu multe necunoscute, din care în proiectul ICSU „Gheorghe Șincai”, reconstituit din perspectiva istorie regională, se vor cerceta următoarele teme:

1. Confesiune, națiune și politică: destinul elitei politice în România interbelică. (Cornel Sigmirean);
2. Ipostaze identitare: „exilul literar” între tradiție și modernitate (Nicoleta Sălcudeanu);
3. Școală și economie: finanțarea învățământului confesional interbelic. (Simon Zsolt);
4. Luminătorii maselor: naționalizare și cultură în învățământul mureșean interbelic. (Ionuț Biliuță);
5. Politică și conversie confesională la elitele greco-catolice. (Anca Șincan);
6. Lectura ca refugiu. Omul în fața violenței și a abrutizării din Marele război. (Marian Zăloagă);
7. Identități confesionale ortodoxe și greco-catolice la Târgu Mureș și împrejurimi. (Corina Teodor);
8. Centru și periferie: proza transilvană interbelică. (Iulian Boldea);

9. Între superstiție și sacru. Orizontul cultural-teologic al elitei greco-catolice interbelice. (Narcis Martiniuc);
10. Marea dezbatere în opera filosofilor. (Eugeniu Nistor)
11. Națiuni, războaie și eroi în revistele interbelice. (Corina Hațegan)
12. România și granițele consacrate la Versailles în diplomația Bruxellesului în anii 1939-1940. (Maria Costea)

II. Proiecte individuale ale cercetătorilor I.C.S.U. „Gheorghe Șincai”:

1. Cornel Sigmirean, *Românii din Transilvania la studii în universitățile din Europa între anii 1450-1919*

Cercetarea urmărește prezentarea exhaustivă a fenomenului peregrinației academice la românii din Transilvania, începând cu secolul al XV-lea, când se înregistrează primul student român, Ștefan Ciula, la Universitatea Catolică din Cracovia, în 1445. Astfel, primul capitol va cuprinde lista românilor care au frecventat universitățile din Europa între anii 1445 și 1705, cu prezentarea originii sociale și filierele de selecție și de susținere la studii, impactul pe care elitele cu studii universitare l-au avut în societatea transilvană. Capitolul al II-lea al cercetării va reconstitui fenomenul frecventării universităților din Europa Centrală și de Apus în secolul al XVIII-lea, când românii devin beneficiarii politicii Vienei de formare a unei elite clericale, prin crearea sistemului de burse al Bisericii Greco-Catolice. Unirea religioasă de la 1700 a deschis accesul românilor la colegiile din Transilvania și la universitățile din Europa, majoritatea istoricilor fiind de acord că actul de unire a avut cele mai semnificative consecințe asupra nașterii națiunii române moderne, marcând primul pas spre occidentalizare. Prin contactul realizat cu cultura europeană a secolului al XVIII-lea, intelectualii români au pregătit intrarea românilor în veacul al XIX-lea, au prefigurat epoca modernă în istoria românilor, au furnizat prin opera învățaților Școlii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ioan Budai Deleanu, Petru Maior) fundamentele ideologice ale mișcării naționale, prefigurând drumurile ideatice ale regăsirii de sine ca popor. Secolul al XIX-lea va reprezenta subiectul celui de al III-lea capitol. Secolul al XIX-lea a însemnat triumful idealului educațional. În prima jumătate a secolului al XIX-lea se înregistrează o creștere semnificativă a românilor care studiază în afara spațiului Transilvaniei și Banatului. De asemenea, a avut loc o diversificare a opțiunilor profesionale față de veacul al XVIII-lea, dominat de intelectualitatea ecleziastică greco-catolică. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, elitele politice românești au generat o mișcare de revendicări având drept scop crearea unui învățământ național de nivel superior, o academie de drept sau o universitate. Expresia interesului românilor pentru educație, pentru școli și universități a reprezentat-o crearea a numeroase fundații de burse, cum a fost Fundația „Gojdu”. Ca rezultat al mobilizării societății românești, tot mai mult atașată de ethosul instruirii, mii de tineri au studiat universitățile din Europa Centrală și de Vest. Astfel, pe baza rezultatelor cercetărilor de până acum, completate cu noi reconstituiri documentare și analize, realizate atât în istoriografia română cât și în cea europeană, lucrarea va reprezenta o reconstituire complexă a fenomenului instruirii superioare la românii din Transilvania.

2. Nicoleta Sălcudeanu, *Aspecte ale exilului literar românesc*

O "istorie sceptică" a exilului românesc nu poate face abstracție, oricât de constructivă s-ar dori ea, de eșecurile acestuia. Succesul fără durată e unul fals, o simplă efemeridă existențială, un accident. El tasează orice eventuală protuberanță axiologică într-un terasament neutru, nediferențiat, dar cu viguroasă colorație orgolios națională, care, într-o viziune mai optimistă, poate deveni fundament devoțional pentru viitoare și totale dezrădăcinări. În plan estetic contează doar mesajul inteligibil în orice limbă, directetea unei *esperanto* accesibilă tuturor, în măsură egală.

3. Corina Teodor, *Convergențe și divergențe istoriografice în scrisul istoric românesc interbelic*

Se propune urmărirea imaginii unor istorici din Vechiul regat în istoriografia ardeleană (Xenopol, Iorga, Pârvan) și a unor istorici ardeleni în istoriografia celor proveniți din Vechiul Regat (Barițiu, Bunea), precum și rolul acestor lecturi în sedimentarea unui discurs național. De asemenea, vor fi analizate polemicile din istoriografia interbelică, felul în care ardelenii s-au raliat la aceste polemici, care oricum au contribuit la dezvoltarea spiritului critic.

4. Simon Zsolt, *Între tradiție și modernitate: finanțele colegiului din Târgu Mureș între Revoluția franceză și cea din 1848–1849.*

Proiect de cercetare individual: continuarea proiectului de cercetare individual din anul anterior: 1. *The Salt Production of Transylvania and Maramureș in the Middle Ages and in the Early Modern Period (c. 1500–1800)*; 2. *Reforma religioasă la Târgu Mureș*; Proiect individual nou: *Aspectele financiare ale peregrinației academice în Transilvania medievală.*

În lucrare vor fi prezentate și să analizate veniturile și cheltuielile colegiului reformat din Târgu Mureș între Revoluția franceză și cea din 1848–1849, o atenție specială acordând studierii elementelor tradiționale, respectiv novatoare ale administrației financiare a acestei foarte importante instituții de învățământ transilvane. Principalele surse ale demersului nostru vor fi socotelile colegiului, păstrate în arhiva colegiului, aflată la Serviciul Județean Mureș ale Arhivelor Naționale ale României.

5. Marian Zăloagă, *Muzica religioasă în Primul Război Mondial. Cazul sașilor transilvăneni.*

În tema personală de cercetare voi explora repertoriul muzical religios evanghelic săsesc care a fost resemantizat și exploatat în contextul primului război mondial. Tot odată voi analiza modul în care muzica religioasă a putut suferi mutații sub aspectul resurselor umane și materiale avute la dispoziție, cu atât mai mult cu cât 1917 reprezintă și unul dintre anii semnificativi pentru identitatea confesională luterană.

6. Maria Costea, 1. *România și granițele consacrate la Versailles în diplomația Bruxelles-ului în anii 1939-1940*; 2. *Relațiile dintre UE și țările foste sovietice europene.*

Sunt teme de actualitate, prin care se pot aduce contribuții științifice, care se vor regăsi în lucrări publicate în volume și reviste de specialitate.

7. Corina Hațegan, *Propaganda și presa de satiră și umor din România anilor 1980-1989*

Dacă studiul publicațiilor centrale și nu numai, ne oferă posibilitatea de a observa diferența între societatea fictivă imaginată și propusă de propagandă și realitatea cotidiană mărturisită de martorii vremii, revistele de satiră și umor ne permit să remarcăm faptul că exista o mică zonă, o publicație oficială, unde nu era totul perfect. Văzută cu umor, societatea românească din anii 80 era pe de-o

parte caraghioasă dacă luăm în considerare situațiile ilare în care erau puși cetățenii, însă și plină de dramatism dacă ne gândim la neajunsurile acesteia.

Nu în cele din urmă, trebuie să avem în vedere nu doar părerea celor nemulțumiți, clar expusă prin textele și caricaturile revistei, dar și a celor mulțumiți de „beneficiile” regimului, ale cărora omagii sincere și înflăcărate la adresa conducătorului erau întrecut doar de însuși Nicolae Ceaușescu.

8. Anca Șincan, *În absența bărbaților, cum au preluat femeile conducerea bisericii din catacombe în România anilor 1950*

În procesul supravegherii conducerii bisericilor greco-catolică și romano-catolică Securitatea a descoperit noul rol pe care femeile l-au preluat în conducerea bisericii în clandestinitate în absența conducerii bisericii și a preoțimii aflate în închisori. Cu ajutorul acestora biserica supraviețuiește lipsei conducerii tradiționale. Proiectul ia în discuție câteva cazuri de femei greco-catolice și romano-catolice care fost conducători de facto al comunităților religioase de care aparțineau.

9. Eugeniu Nistor, *Pagini biografice despre personalitatea lui Lucian Blaga*

Filosof, poet, dramaturg, memorialist, diplomat – Lucian Blaga este prestigioasa personalitate a culturii românești asupra căreia s-a abătut, în ultimele două decenii, „molima” scrierilor biografice, în maniera rău nuanțată a „telenovelisticii”, din care au rezultat mii de pagini de maculatură. Aceste lucrări se încadrează în categoria așa-zisului „frumos deplasat”, din care apar acele structuri paraestetice denumite prin expresia germană kitsch, autorii acestor romanțări ieftine întrecându-se între ei în a fabula despre viața filosofului și scriitorului din Lancrăm, în speranța obținerii unui facil succes comercial, călcând în picioare nu doar adevărul istoric, ci și cele mai elementare norme etice ale profesiei de biograf. Cei mai mulți nu au ținut cont deloc (sau doar în mică măsură) de jurnalele și mărturiile scrise ale membrilor familiei, de documentele provenind din surse sigure, verificate, alergând după „muzele” poetului sau după alte detalii biografice ne semnificative, dar savuroase ca „divertiment”, de unde rezultă, în mare măsură, erorile și exagerările. Din toate acestea se configurează apoi imaginea deformată a personalității lui Lucian Blaga, care nu face bine nimănui: nici postumității filosofului și scriitorului, nici urmașilor familiei lui și cu atât mai puțin cititorilor operei sale. Această imagine trebuie urgent corectată printr-o biografie obiectivă, care să remedieze, pe cât posibil, și să așeze imaginea personalității lui Lucian Blaga, așa cum merită, în adevărata ei lumină!

10. Iulian Boldea, *Proza lui Pavel Dan în contextul literaturii interbelice*

Descendent, prin realism frust și concizie epică, al prozatorilor ardeleni de prestigiu – Ioan Slavici, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu – Pavel Dan reprezintă un moment revelator în evoluția prozei românești, prin substanța și timbrul original al creației. „Rapsod al Câmpiei transilvane”, cum a fost numit de exegeții săi, scriitor realist, înzestrat cu un pătrunzător spirit de observație, evocator al atmosferei și dramelor rurale, artist de o exemplară conștiință și forță creatoare, Pavel Dan a lăsat în urma sa, în ciuda dispariției premature, o operă valoroasă, pe care ne vom strădui să o interpretăm și să o explorăm, atât în privința universului tematic, cât și a substanței narative sau din perspectiva stilului epic.

11. Ionuț Biliuță, *Luminătorii neamului: învățământul primar mureșean între 1918-193*

Prezenta cercetare se dorește a fi o incursiune în principalele dezvoltări ale învățământului mureșean în primii ani de după Marea Unire. Intenția este aceea de a vedea pe de-o parte cum procesul de naționalizare impus prin școală de la noul centru politic (București) a avut loc, cum a fost el

receptat, care a fost impactul, dar și particularitățile locale (etnice și confesionale) în cadrul comunităților locale din județul Mureș.

12. Narcis Martiniuc, „*Pseudoștiințele*” la 1906, o hermeneutică inedită de Vasile Suci. *Studiu istorico – teologic.*”

Studiul încearcă o analiză a lucrării lui Vasile Suci „Hipnotism și spiritism. Studiu critico – teologic”, apărută în anul 1906. S-a încercat ca această analiză să se structureze pe mai multe paliere: analiza surselor bibliografice ale lucrării în corelație cu unele abordări importante ale problematicii în mediul vest – european, la care autorul nu face referire; moduri de abordare și origini ale hermeneuticii lui Suci; prezentarea istoriei celor două fenomene din punctul de abordare al autorului comparat cu perspectiva istorică actuală asupra aceluiași manifestări.

Credem că lucrarea amintită mai sus este una de graniță în tradiția teologică greco-catolică românească; ea reflectă preocupări de un cu totul alt gen și aduce noi moduri de abordare, accesând zone în care teologii greco-catolici nu se aventuraseră până atunci. Lucrarea aduce perspective inedite în spațiul intelectual și cultural românesc; iar ceea ce este interesant este că studiul teologului Suci deschide ușa unor interpretări multiple venite dinspre mai multe științe. Iar aici avem în primul rând de-a face cu o trecere dinspre apologia și abordarea catehetică a teologiei – dar și a științelor – ce au caracterizat secolele XVIII – XIX – și care se adresa maselor largi ale populației românești – spre elemente ce reflectă mentalități ale lumii moderne (contemporane pentru autor) și care sunt reprezentate de către o elită a societății.

Efortul lui Vasile Suci s-a concretizat în acest caz într-un produs care pentru cercetătorul de astăzi are valoarea unei piese importante dintr-un „puzzle” istoriografic menit să reconstituie istoria mentalităților la românii din Transilvania începutului de secol XX, pulsul națiunii române și rolul Bisericii Greco - Catolice în tot acest context.

Târgu Mureș, 19.11.2017

Director,

Cornel Sigmirean

